

ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 4.

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԱՊՐԻԼ, 30
1876.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԻՑ

ԴԱՍԸ.

ՀԵՐՄԱՍ ԵՒ ՈՆԵՍԻՄ

Տրամախոսութիւն ի Ղալիասու. Թ. 43-56: (*)

Հերմաս. — ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ամբար-
տաւանութիւնն տեսանք, տեսնենք
այժմ'նոցա աններողամտութիւնն: Նու-
քա մի մարդ տեսան, որ դեւեր կը
հալածէր. հաւանականաբար, յանուն
Յիսուսի Քրիստոսի, հիւանդներ կը
բժշկէր: Աւետարանիչն չ'առէր թէ

այս մարդն կը ջանար դեւեր հալածել,
այլ թէ կը հալածէր իրապէս: Ո՞վ չէր
ուրախանար, երբ տեսնէր, որ թշուառ-
ներն իրենց ախտերէն կ'ազատէին: Աչա-
կերտներն միայն չէն ուրախանար այս
մասին: Արդեօք այն բժշկութիւններն
վատ միջոցներով կը կատարուէին, կամ
զօրութեամբ խաւարի իշխանին կը դուր-
սուէին: Քանզի դեւն կամ չար ոգին

(*) Հարաւորութիւն և վերջ:
ժ Ս.

եւս երբեմն բարերար կը ձեւանայ, ըստ նիւթականին և աշխարհային բա-
բեաց հրապոյրներով հոգիներն կը մո-
լորեցնէ. քանզի չար ոգին ամեն ժա-
մանակ գործած է այս տեսակ հրաշք-
ներ և տակաւին կը գործէ և մեր մը-
տածածէն աւելի կը գործէ: Բայց կը
տեսնենք, որ աշակերտներու պատմած
մարդասիրական գործն կամ հրաշքն
յանուն Յիսուսի Քրիստոսի կը գոր-
ծուի, և տարակոյտ չը կայ որ սոյն ան-
ճանօթի ինքնակամ առաքելութիւնն
հաճոյ պիտի լինի Աստուծոյ:

Մէք նոյն խկ աշակերտաց բերանէն
կ'իմանանք այս մեծ խնդիրն, այսինքն
նոքա են, որք միամտութեամբ կը
պատմեն իրենց վարդապետին թէ՛ մի
մարդ տեսանք, որ քո անուամբ, քո
անուն իշխելով դեւեր կը հանէր: Հե-
տեւապէս, սոյն պարագան կը պար-
տաւորէր աշակերտներն, որ ուրախա-
նային, սքանչանային, որ մարդկանց
այսպիսի իշխանութիւն և զօրութիւն
տրուած է և այս զօրութիւնն Յիսուսի
անունն կոչելու մէջ կը բովանդակի:
Ընդհակառակն՝ նոքա ոչ միայն չեն
ուրախանար, այլ և կ'ընդդիմանան, այլ
և կարգելուն սոյն բժշկութիւններն:
Եւ ինչ պատրուակաւ. — տղայական
անտեղի պատճառքանութեամբ:
Աշակերտներն կ'արգելուն այն պատ-
ճառաւ, որովհետեւ նոյն մարդն իրենց
հետ չը հետեւիր Յիսուսին, կամ աւելի
լաւ ասել, իրենցմէն չէ: Նա կը գործէ
այն, ինչ որ աշակերտք միայն իրենց ի-
րաւունք կը համարին գործել: Աւելի
յառաջ երթանք, աւելի խոր թափան-
ցենք և աւելի հետազօտենք աշակեր-
տաց մտածութիւնն: Գիտէք, թէ ին-
չու համար կ'արգելուն. — վասն զի ի-
րենք չեն կարող գործել, ինչ որ նոյն
մարդն կը գործէ: Զը տեսաք արդէն,
որ նոքա — Յիսուսին եկեալ-ողնէին — չը կա-

րացին լերան տօրոսն գտնուած դի-
ւահարն բժշկել: Նոքա կը յիշեն իրենց
անկարողութիւնն եւ կուգեն բոլոր
մարդիկ նոյն անկարողութեան դատա-
պարտել:

Ո՞նեւիմ. — Բաւականին կծու կը
խօսիք եւ թերեւս այնպիսի բաներ
կ'ենթադրէք, որ ապացուցանել ան-
կարող էք: Պէտք է զգուշանալ, պէտք
է խնայելով յառաջ բերել այդպիսի
ենթադրութիւններ, այս մի ընդհա-
նուր կանոն է, որուն ենթակայ հա-
մարելու ենք նոյն խկ առաքելներն,
չը գիտեմ թէ ինչու բացառութիւն
պիտի լինի նոցա համար: Ես իմ կող-
մէն չեմ արդարացներ առաքելներն,
քանզի Յիսուսի Քրիստոսի պատաս-
խանն արդէն յանդիմանութիւն կը
պարունակէ իւր մէջ: Նկատողութեան
առնունք ուրեմն և մէք սոյն պատաս-
խանն, եթէ յարմար կը դատիք:

Հերմաս. — Ես կարող եմ շատ թու-
ղուլ ձեզ. քանզի առատ եմ: Սակայն
ի՞նչ պիտի ասէք հետեւեալ իրողու-
թեան մասին: Աններող Սամարացիք,
բայց ոչ աւելի աններող քան աշա-
կերտներն, չընդունեցին զՅիսուս,
չը հիւրընկալեցին: Այս մի մեծ սխալ
մունք է, մանաւանդ որ չեն ճանաչեր
զՅիսուս Քրիստոս: Այսու ամենայնիւ՝
քարերու հարուածներով չեն արտաք-
սեր իրենց մէջէն և ոչ բանիւ կը վի-
րաւորեն: Մի՞ զարմանաք, որ կը հա-
մառիմ ես սոյն կէտին վերայ: Պէտք
չէր, որ Սամարացիք անէին այս ամենն
և աւելի վատ, ոչ թէ արդարացնելու,
որ անհնարին է, այլ աշակերտաց սոս-
կալի գրգիռն թեթեւեղնելու ու նե-
րելու համար: Ի՞նչ կ'անեն աշակերտ-
ներն: Նոքա կ'առաջարկեն Յիսուսին
հուր լծեցնել երկնքէն Սամարացուց
վերայ և այրել: Յովնան, Հին Կտա-
կարանի այս մարդն, աշակերտներէն

աւելի խառնակութիւն չէր առ Նինուէա-
ցիս : Գ. 1 :

Աշակերտներն կուզեն մի անընդմի-
ջական հրաշալի և զարհուրելի պատիժ,
նոքա կուզեն մի և նոյն հուրն, որ լա-
վեց կործանեց զՍողոմոն : Այս բաւա-
կան չէ, իբր թէ վրէժխնդրութիւնն
իրենց կը պատկանի, (Եբ. Ժ. 30 : —
Հռ. ԺԲ. 19.) այնպէս կը կարծեն,
որ կարող են ինքնին երկնքի շանթերն
երկրի վերայ իջեցնել : Մինչդեռ պահ
մի առաջ չը կարացին գթութեան հը-
րաշք գործել և դիւահարն բժշկել,
այժմ այնպէս կը համարին, որ կարող
են գործել հրաշք խառնութեան. կ'ե-
րեւի թէ բժշկելու զօրութիւն չունին,
բայց սպանանելու և կործանելու զօ-
րութիւն ունին : Սոյն դատապարտելի
յուսով մեծ մարդիկ կ'երեւին իրենց
աչքին. մեծ արժանաւորութիւն կը
թուի իրենց լինիլ գործի անողորմ ար-
դարութեան : Եւ ամեն ժամանակներ
ու պարագաներ իրար հետ շփոթելով
կը համարձակին Եղիայի անունն ար-
տասանել և իրենց անձն նմանեցնել
սոյն մարգարէին, զոր պահ մի առաջ
տեսին ի փառս Թափորի ընդ Մովսիսի
և ընդ Յիսուսի Քրիստոսի : Ի՞նչ կը
մտածէք այսքան խառնութեան, աննե-
րողութեան և ամբարտաւանութեան
վերայ : Ի՞նչպէս կը տեսնէք, այլ եւս
բան մի պակաս մնացած կայ :

Ո՞նկալիմ. — Աստուած մի արասցէ,
եթէ ես պաշտպանեմ այդպիսի զգա-
ցումներ և այդպիսի պահանջումներ,
ինչպէս է աշակերտացի : Բայց կ'աղա-
չեմ միայն, որ լաւ նկատողութեան
առնուք Վարդապետի խօսքերն ու
վարմունքն բոլոր պարագայից մէջ : Ա-
ւետարանին պարզապէս կ'ասէ միայն
թէ՝ Սասկեաց ի նոսա : Եւ ի՞նչպէս, ի՞նչ
խօսքերով : Ահա՛ նորա բոլոր սասուն.
« Ո՛չ գիտէք, որոյ հոգւոյ էք դուք » :

Արդեօք այն հոգւոյն վերայ կը խօսի,
որով նոքա բորբոքուած էին : Արդեօք
իւր Աւետարանի հոգւոյն վերայ կը
խօսի : Քննութեան հարկ չը կայ այս
մասին : Յայտնին միայն այս է, որ Յի-
սուս իբր տգէտ կը համարի իւր աշա-
կերտներն : Արդարեւ՝ նոքա տգէտ է-
լին : Նոքա կ'անգիտանային ինչ որ մար-
դն յաճախ կը մոռնայ. նոքա կանգի-
տանային ինչ որ իրենցմէն յետոյ մար-
դիկ տակաւին չը գիտացին. նոքա կ'ան-
գիտանային ինչ որ իրենցմէն մին, թէ
և շատ ուշ, ուսոյց մեղ թէ. « Բար-
կութիւն մարդոյ զարդարութիւն Աս-
տուծոյ ո՛չ գործէ » : Աշակերտներն տա-
կաւին չէին թափանցէր, չէին ըմբռնէր
նոր տնտեսութեան յատկութիւնն,
նոր Յրինաց ոգին, որ է ոգի աղատ հը-
նադանքութեան. քանզի, ըստ նոր
տնտեսութեան, մարդն հաւատով
կ'ընթանայ եւ ո՛չ տեսութեամբ :
Արդ՝ անմիջական պատիժն տեսու-
թեան և ո՛չ թէ հաւատոյ անտեսու-
թեանն կը վերաբերէր : Յիսուս Քրիս-
տոս կը յանդիմանէ աշակերտներն ի-
րենց տգիտութեան համար, որ թէ-
պէտ կամաւոր չէր, բայց անմեղ եւս
չէր : Յիսուս աշակերտաց տգէտու-
թիւնն յանդիմանելով՝ կը հաստատէ
միանգամայն մի մեծ ճշմարտութիւն,
այն է, որ նորա թաղաւորութիւնն
երկրիս վերայ չէ թաղաւորութիւն
խառնութեան նոյն իսկ նոցա դէմ, որք
զինքն չեն ընդունիր, այլ կը հակառակին
և կը դիմադրեն : Ի՞նչ կ'ասէ Յիսուս.
« Որդի մարդոյ ո՛չ եկն զոգիս մարդկան
կորուսանել, այլ կեցուցանել » : Այս
բացարձակ յայտարարութիւնն մի վըճ-
ռական դատապարտութիւն է ամեն
աշխարհային խառնութեան և աններո-
ղութեան, որ գործ կը դրուի յանուն
Յիսուսի Քրիստոսի՝ իբր ի շահ և ի
պաշտպանութիւն նորա Վարդապե-
տի :

տութեան : Յիսուս Քրիստոս ոչ մի պատիժ չը սահմաներ Սամարացւոց , ոչ աշակերտաց դառն նախանձախնդրութեան երեւակայած պատիժն եւ ոչ մի այլ թեթեւ պատիժ : Ի՞նչ կ'ասէ Յիսուս . ի՞նչ քաղաք կամ տուն , որ ձեր ողջոյնն չընդունի , թօթափեցէք ձեր ոտից փոշին վկայութեան համար : Նոյն քաղաքն կամ տունն ինքնին կը պատժուին . « Եթէ իցէ անդ որդի ողջունի (այսինքն եթէ ընդունին զձեզ) հանգիցէ 'ի վերայ նորա ողջոյնն ձեր . ապա թէ ոչ 'ի ձեզ դարձցի » . Առ-ի . Ժ . 6 : Եթէ աշակերտներն պատիժ խնդրելով Սամարացւոց համար՝ սր-խալմուք գործեցին , զոր ես ինքնին կը ճանաչեմ եւ զոր չեմ ներեր երբէք , հաւատացէք սակայն , որ այս իրողութիւնն այն առիթներէն մին է , որուն համար պէտք է կրկնել Սրբոյն Օգոստինոսի հետ « Ո՛վ բարեգէտ սխալմուք » . քանզի մի կարեւոր եւ լուսաւոր դաս եղաւ այս Յիսուսի Քրիստոսի կողմէն : Ամեն բռնութիւն , ամեն հակառակութիւն նա եւ ամեն սպառնալիք , որ քրիստոնէութեան օգուտն պաշտպանելու պատրուակաւ պիտի գործուէին , դատապարտուած են նոյն օրէն 'ի վեր , եւ Յիսուսի Քրիստոսի Եկեղեցին կարող չէ հալածել առանց անհնազանդ գտնուելու իւր Փեսային : Ահա՛ քեզ նորէն մի երկար ընդհատութիւն , ներեցէք ինձ , կ'աղաչեմ :

Հերմաս . — Դուք չընդհատեցիք իմ խօսքս . քանզի ես վերջացուցած էի . բայց խօսքը ձերն է : Կը յիշէք այժմ , ինչ որ խոստացաք ինձ :

Անետիմ . — Այո՛ , կը յիշեմ : Ինչ որ Աւետարանն մեզ կ'աւանդէ , ինչ որ տասն եւ ութ դարերու եւ հազարաւոր մլոններու հաւաքութեամբ մեզ ջոյց կը տայ , ես ամենն իմ աչքովս

տեսայ եւ ամեն օր կը տեսնեմ : Հիմն բոլորովին նման է , միայն թէ ձեռն նոյն չէ :

Դուք ցուցիք ինձ աշակերտներն արդիւլուած , երբ իմացան նոքա Որդւոյ մարդոց բերանէն՝ թէ ի՞նչ կըսուասէ իրեն յեւրոսաղէմ , եւ դուք իրաւամբ պնդեցիք այս կէտին վերայ թէ . « Նոքա երկնէ ին հարցանել ցնա վասն բանին այնորիկ » : Այսօր ոչ որ կը կարօտի Յիսուսի մարմնով յաշխարհ գալու անհատ տնօրէնութեան պայմաններն նոր 'ի նորոյ բընէն եւ ուսանիլ . քանզի երկար ժամանակ է , որ ամենայն ինչ խաբարէալ է այս մասին : Բայց ի՞նչ է , որ կատարուած չէ . — չարչարանքն Եկեղեցւոյ , որ է մարմին Քրիստոսի : Եկեղեցին ես դաւուրայ 'ի դարսմանեցաւ 'ի ձեռս մարդկան : Քրիստոս գուշակած էր , եւ մէք կը տեսանեմք զայն : Բայց նա , որ կը ճանաչէ այս մարգարէութիւնն . նա , որ կը համաձայնի թէ՛ ծառային իւր տիրոջմէն առաւել չէ . նա , որ գիտէ թէ՛ չոր փայտն կարող չէ խուսափել այն կրակէն՝ որ արդէն դաւար փայտն այրեց . նա կը զարմանայ սակայն սոյն մարգարէութեան իւրաքանչիւր նոր կատարման ժամանակ , իբր թէ Քրիստոս կարող էր սխալիլ , իբր թէ Աւետարանն կարող էր աւետարան լի նելէ դադրիլ , իբր թէ մարդն այլ եւս մարդ չէր : Կը զարմանայ նա ոչ միայն արիւնահեղ հալածանաց վերայ , ոչ միայն անթիւ ու անհամար թշնամանաց ու զրկանաց վերայ , ոչ միայն Եկեղեցւոյ կրած վշտաց վերայ . այլ կը զարմանայ մանաւանդ այն հակառակութեանց եւ ընդդիմաբանութեանց վերայ , զորս կը կրէ ինքն իբրեւ քրիստոնեայ . . . :

Հերմաս . — Դուք ամեն բան կ'ասէք եւ գուշակելու բան չէք թողուր ինձ : Խօսքն կը փոխուի , դուք կ'ընկրու

տիք քրիստոնեայքն դատել։ Դուք ինձ մէն բան չեք ծածկեր։ մեր խօսակցութեան սկզբէն ես հասկցայ։

Ոննսիմ. — Անտարակոյս, եւ ինձ պէտք չ'էր այնպէս ձեւանալ, իբր թէ կը կասկածիմ ձեր հասկացողութեան վերայ։ Թողունք այս անօգուտ պատճառանքն ու կեղծիքն։ Այո՛, քրիստոնէից է, որ կը տամայն յանդիմանութիւնն, զոր դուք պահ մի առաջ առաքելոց տուիք։ Կան քրիստոնեայք, որոնք կը զարմանան մինչեւ անգամ ամենաթեթեւ ձախորդութեանց վերայ, որուն կ'ենթարկուին իբրեւ քրիստոնէոյ։ Կան նաեւ քրիստոնեայք, որք շատ բնական կը համարին, որ Քրիստոս չարչարուած է, մարտիրոսք չարչարուած են, ամբողջ հօտն կրած է տանջանքներ, գերութիւն, բանտ, տըսոր, և սակայն անկարող կը լինին Աւետարանի թշնամեաց կողմէն եղած մի ծուռ նայուածքի կամ մի արհամարհանաց ժպտի համբերել։ Ինչ որ իրենց կը պատահի, միշտ կը մեծցընեն և կը ծանրացնեն։ Ամեն անիրաւութիւն կը մեկնուի. բայց իրենց պատահած անիրաւութիւնն անմեկնելի է։ Ամենաթեթեւ վիշտն՝ կամ փորձութիւնն անգամ, զոր իրենց Տէրըն կը զրկէ, իրենց միտքն ու բանականութիւնն կը շփոթէ։ Նոցա այնպէս կը թուի, որ արտօնաւորուած են ժառանգել խաղաղութիւն, ամենակատարեալ խաղաղութիւն, և արտօնաւորուած են այն Յիսուսէն, որ եկաւ սուր և հուր արկանել յերկիր եւ ոչ խաղաղութիւն։ Ի՛նչ ժառանգներ, ի՛նչ յաջորդներ, ի՛նչ շարունակողներ Քրիստոսի և քրիստոնէութեան, ի՛նչ ժառանգորդներ, որք առաջին աշակերտաց թերահաւատութիւնն միայն կը շարունակեն։ Ի՞նչ կայ առաւել սովորական ճշմարտութեան վկայից մէջ (այս

անունն է, զոր կարելի է տալ քրիստոնէից) քան հարցնելու և իմանալու երկիւղն, քան ճշմարտութիւնն ճանաչելու վախն, ինչպէս որ աշակերտք կ'երկրնչէին հարցնել, Յիսուս Քրիստոսէն հարցնելու կարեւորութիւնն ամեն ժամանակ կը ներկայանայ, և Յիսուս Քրիստոս որ միշտ պատրաստ է թողուլ որ հարցնեն, պատրաստ է միշտ և պատասխանելու։

Շատ անգամ Յիսուսի պատասխանըն լսելու համար ուրիշ բան պէտք չէ, եթէ ոչ իրենց սրտի մէջ իջնել, իրենց սիրտն քննել։ Այսպէս կանգնեք քրիստոնեայք։ Կը համարձակին այսպէս անել, քանի որ պէտք է անշուշտ ընտրել, կարծիք մի մերժել կամ պարտք մի ճանաչել և կատարել։ Կը համարձակին մինչեւ իրենց մտածութեան ծայրն դիմել, ուր եթէ դիմէին, պիտի Յիսուսի Քրիստոսի պատասխանն գտնէին։ Կը համաձայնին միշտ հարցնել և քննել, կրնգունին յօժարաւ կամ մի կարեւոր վիճաբանութիւն։ Քանի՞ քանի՞ անգամ տեսնուած է, որ խոյս կը տան հանդիպող առիթէն, կը խուսափին մի օգտակար բանախօսութենէ, որով կարող էր իրենց մտքն լուստուորիլ։ Չեն ասեր, որ կանոն դրած են, հաշիւ տեսած են ճշմարտութեան հետ, և ժամանակ որոշած են իրենց կենաց մէջ, որ այսուհետեւ այլ եւս ուսանելու բան չ'ունին, կամ լաւ եւս ասել բան մի պիտի չ'ուսանին։ Մերթ երկչոտութեամբ, մերթ թուլութեամբ, մերթ ծուլութեամբ, նոքա միշտ կը դպու շանան հարցնել Յիսուս Քրիստոսին և որչափ կարելի է հեռի կը կենան նորա ձայնն լսելէն և հասկնալէն։ Այս եղանակաւ ահա՛, նոքա կ'իմանան միայն, ինչ որ իմանալ կ'ուզեն կամ ինչ որ ակամայ իմացան, չը կարենալով

դիմադրել : Ի՞նչ կը կարծէք . չը կան
այսպիսի մարդիկ . քրիստոնէից մէջ : Ոչ
մին չէ՞ք ճանաչեր անձամբ :

Հերմաս . — (Հառաչելով) : Թերեւս
մին կը ճանաչեմ :

Ոմեկս . — Հաւանաբար՝ ամեն քրիստոնէի մէջ մի հատ կայ : Բայց պիտի տեսնե՞նք . քրիստոնէայք , որք վեճէն իրարո՞ւ հետ ի՞նչ պիտի մեծ լինի : Բոտ երեւութիւն չը կայ այսպիսի քրիստոնէայ , որ ՚ի տես մարդկան , եւ աշակերտաց նման առաջի Յիսուսի , կամ ինքն իւր յատուկ անուամբ մեծութեան համար վիճէ : Բայց այս ամեն զգուշութեանց մէջ ի՞նչ կը կորուսանէ չարն . — խիստ ստիպաւ բան : Թող մարդ բարձրացնէ զինքն համարձակ , կամ թող յամառութեամբ եւ վեստութեամբ պաշտպանէ իւր զգացումն՝ իբրեւ միակ բարի , իւր դրութիւնն իբրեւ միակ կատարելալ , իւր ազանդն՝ իբրեւ ամենէն բան , վերջապէս իւր մարդն՝ իբրեւ ամենէն մեծ , ի՞նչ կը լինի այս տեղէն : Այս կը նշանակէ կեղծել , պատրուակել եւ աւելի վատ պատրուակել մարդկանց առջեւ իւր սեպհական օգուտներու համար ունեցած գաղափարն եւ իւր փափաքն՝ տեսնել զոք իրմէն վար , տեսնել իւր ոտքերու տակ , որ ամբարտաւանութեան ամենաքաղցր հաճոյքներէն եւ բաւականութիւններէն մին է , թէեւ ամբարտաւանութիւնն ո՛չ կը բաւականանայ եւ ո՛չ կը յագի երբէք : Այսպատմած օրինակս կարծեմ թէ բաւական է : Դուք չէք կարող ասել ուրեմն թէ՛ այսպիսի դէպքեր սակաւ են եւ կամ թէ աշակերտաց ունայնասիրութիւնն կամ հսկարտութիւնն իսկապէս կը տարբերի ուրիշներէն : Առաջինն միշտ չափազանց եւ համարձակ կը թուի . ահա՛ այս է պատճառն , որ աշակերտաց առածին վերայ կը զարմանաք : Աշակերտք կը պարծին , կը վիճեն իրարու հետ մի

յատուկ եւ անձնական մեծութեան վերայ : Մենք աւելի մեծն կ'անենք , եթէ կարողանանք . քանզի մենք եւս մեր ձեռքէն եկածն համարձակ կ'անենք . միշտ զմեզ կը մեծցնենք . բայց այս այն մեծութիւնն չէ , որով մեր Տէրն մեծացաւ . մենք միշտ մի ուրիշ զգեստ կը հագնենք , մի ուրիշ զարդով կը զարդարուինք , որ խոնարհութիւնն չէ եւ կը ջանանք բարձրացնել ըզմեզ Նորա առջեւ , որ զմեզ իւր Հօր հետ հաշտեցնելու համար՝ խոնարհեցաւ եւ իւր անձն ունայնացոյց , Որչափ վատթարագոյն համարենք , ինչ որ աւրին աշակերտներն ՚ի ստորոտս Թափուրի , այնու ամենայնիւ , այս եւս պիտի չը մոռնանք , որ նոցա շնորհիւ մի դաս , մի զգուշութեան օրինակ ունեցանք մենք , զոր նոքա չ'ունէին : Այն մասնակն , զոր Յիսուս ներկայացոյց նոցա , եւ որով անշուշտ կամեցաւ նա որ ինքն ինչքնեն իրենց անձն , այն մանուկն մի յաւիտեական յանդիմանութիւն է մեր մեծամոռութեան : Մենք աւելի լաւ գիտենք (աշակերտք կարող չէին այն ժամանակ իմանալ) թէ ի՞նչ արժէք ունի եւ ի՞նչքան էական եւ առնչակից է Քրիստոնէութեան՝ խոնարհութիւնն , սոյն նոր առաքինութիւնն , որոյ օրինակն պէտք էր որ տար մեզ Աստուած , որպէս զի եւ մէք գոնէ նորա գաղափարն ունենայինք : Մենք առաքեալներէն աւելի լաւ կը մտածենք , բայց առաքեալներէն աւելի վատ կը գործենք : Ի՞նչպէս կը թուի . քեզ մեր յառաջագիմութիւնն :

Հերմաս . — Զգուշացէք , բարեկամ , այնպէս կը թուի թէ կը զայրանաք : Գոհ պիտի լինէիք արդեօք , եթէ բոլորովին իրաւացի լինէիք : Կարելի է արդեօք , որ իսպառ իրաւացի լինէք : Ոչ ապաքէն այն ժամանակ խոնարհութիւնն մի լիկ բառ կը լինէր Յիսուս

Քրիստոսէն մեր բաւարաններու մէջ աւելցած : Մի՞թէ բնաւ խոնարհներ կամ հեղեր չը կոն աշխարհի մէջ : Եթէ այդպէս է , կը նշանակէ , որ բնաւ քրիստոնեայք չը կան , և ի՞նչ է Քրիստոնէութիւնն առանց քրիստոնէից :

Ո՞նկա՞ւմ .— Զէ՛ որ ասացի , ձեզ յանդիմանելու ժամանակ , որ շուտով փոխարէնն պիտի հատուցանէք : Այո՛ , իրաւամբ կը յանդիմանէք զիս : Իմ խօսքերս , իմ ասածներս չատ բացարձակ են : Ի՞նչ որ տեսայ , տարակոյտ չը կայ , որ լաւ տեսայ եւ ահա նոյնն հաւատարմաբար յառաջ կը բերեմ : Բայց ես վատ կը խօսիմ , երբ այնպիսի եղանակաւ կը խօսիմ , որ կ'ուզեմ հասկացնել թէ նախապատուութեան կամ առաջնութեան վէճն բոլոր քրիստոնէից գործ է առհասարակ , և թէ՛ հաւատոն տակաւին չէ խորտակած նոյն ամբարտաւանութեան եղիւրն : Աչբիս առջեւ յանցանք մի կը տեսնեմ , որ թէ և հաղուադէպ չէ , բայց և ոչ հանրական է . և նոյն յանցանքով զառաժուած քրիստոնեայքն , եթէ քրիստոնեայ են , շուտով կըզգան անշուշտ իրենց յանցանքն և սաստիկ կը կշտամբեն իրենց անձն : Սովաւ կը տարբերին նոքա ուրիշ մարդիկներէն . բայց ՚ի հարկ է մի միայն սովաւ չէ՝ որ կը տարբերին : Ես պիտի զգուշանամ ապերախութենէ , ես չեմ ուրանար , այլ կը ճանաչեմ այն յաղթութիւնն , զոր ամեն օր կը կատարէ Յիսուս Հոգւով Սրբով ջերմեռանդն քրիստոնէից հոգւոյն մէջ : Ո՛չ ամենուին և ո՛չ յատկապէս որ և իցէ միոյն կը վերաբերին մեր կարգացած պատմութեան հետեւեալ խօսքերն , զոր պիտի բացատրեմ : Մերթել , դեւեր հանելէ և հալածելէ արդելու այն մարդիկն , որոնք մեզ հետ չեն հետեւիր Յիսուս Քրիստոսին , այսինքն ընդհանրական Եկեղեցւոյ հա-

ղորդակցութենէն կտրել , նաեւ քաղաքական ընկերութենէն տարամբժել , նշուլել և պատմել այն մարդիկն , որոնք քրիստոնեայ են , բայց մեզ նման քրիստոնեայ չեն , որոնք իրենց ձեւով և ո՛չ թէ մեր ձեւով աշխարհիս վերայ Յիսուսի Քրիստոսի գործն կը գործեն , այս հալածանքով գրեթէ ամեն քրիստոնեայք կը հալածեն , մանաւանդ մեր ժամանակի քրիստոնեայք , որ մի յատուկ կերպիւ կը հալածեն , կը հալածեն և կը պարծին , կը հալածեն և պատիւ կը համարին . կը ցաւին , երբ անկարող կը լինին հալածել , կը կրկնեն , որչափ կաւրոյ են . ո՛չ միայն յանդգնաբար իրենց անձն նախապառիւ կը համարին այն քրիստոնեայներէն , որք իրենց նման կը խոստովանին զՅիսուս Քրիստոս մարմնով եկեալ յաշխարհ . այլ և կը դատապարտեն , կը մերժեն . կըսպառեն իրենց բոլոր ոյմն ու զօրութիւնն , որ յաղթեն , անուանարկեն և կործանեն : Եւ որ ամենէն զարմանալի է , Յիսուսի Քրիստոսի թշնամիներն աւելի սիրով կընդունին , նոցա հետ աւելի սիրով կը վարուին , բան թէ Յիսուսի բարեկամաց հետ , որոնք դժբաղդաբար , եթէ յանդգնութիւն չը համարուի ասել , նոյնպէս չեն հնչեր այն Սուրբ տնունն , ինչպէս իրենք կը հնչեն և կամ թէ տարբեր կերպիւ կը գրեն : Այո՛ , այո՛ , ամենայն անաչառութեամբ կ'ասեմ , որ շատ անգամ հալածողաց եւ հալածելոյց մէջ եղած տարբերութիւնն ուրիշ բան չէ , եթէ ո՛չ երկու մատենագրի մէջ եղած ուղղագրական տարբերութեան նման մի բան . եւ շատ ժամանակ այնպէս պատահած է , և սակաւ մնացած է , որ Եբրայական լեզբօլէի (1) պատմութիւնն նորոգուի

(1) Շէքօլէի եբրայական բառ է , որ հասկը նշանակէ , դատաւորաց մէջ կը կարգանք : (ԺԲ , 6)

Եկեղեցւոյ մէջ ՚ի նախատինս քրիստոնէից :

Հերմաւ . — Այն ժամանակներն տնջած են , և այսօր Եկեղեցւոյ մէջ տիրապետող ոգին հակառակ է նոյն ժամանակի ոգւոյն :

Ոմեախմ . — Մի կարծէք թէ ես չը գիտեմ նոյն ժամանակի տարբերութիւնն և այն շնորհքն , որով Աստուած արտօնաւորած է մեր ժամանակն : Սակայն դառնութեան արժանի տակաւին խլուած չէ . նա սոսկալի ոստեր կ'արձակէ հաւատացելոյ հոգւոյ մէջ : Եւ մէք կարող չենք տօնաւին իւր պարգուութեամբ ընդունիլ և ՚ի խորոց որտէ կրկնել Առաքելոյն այս օրհնութեան խօսքն . « Շնորհք ընդ ամենեւին , ոյք սիրեն զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս անըզնութեամբ » . Եփե . 2 . 24 :

Իսկ ինչ որ կը վերաբերի այն առաջարկութեանն , զոր աշակերտք ամենայն աններողութեամբ , (դու ասա՛ մոլեռանդութեամբ) համարձակեցան առաջարկել իրենց աստուածային Վարդապետին՝ մի այլ մոլեռանդութիւն (Սամարացւոց) պատժելու համար , որ աւելի ներելի էր քան իրենցն , այս մասին կը խոստովանիմ , որ նմանօրինակ բան գտած չեմ բնաւ ոչ մի քրիստոնէի բերանի կամ գրուածքի մէջ , քան զի անհնարին է զայս առնել և քրիստոնեայ համարուիլ : Օրհնեալ է Աստուած , մենք լաւ գիտենք՝ թէ Որոյ հաւոյ էնք , և ոչ մին մեզմէն կը պարծի

տեսնել շանթ եւ կայծակ ՚ի զլախաթշնամեաց Աստուծոյ : Թէև սոյն տարբերութիւնն հին և նոր ժամանակներուն և պարագաներուն կը պատկանի , բայց կան վայրկեաններ , որ մէք եւս տխուր ակոյեաններ կը լինինք նոցա , զորս կը դատապարենք :

Ներեցէք , որ խօսքս ձեզ ուղղեմ : Գուք քաղցր բնաւորութիւն և բարեխառն բարք ունիք : Բայց եթէ երբէք տեսնէիք անիրաւութեան և չարութեան յաղթանակներն եւ երկար յաղթանակներն , խորհեցէք՝ թէ ի՞նչ կը զգայիք : Առաքելական պատուէրն , որ կը հրամայէ քրիստոնէից ընդ սրով և ընդ խաչիւ՝ Բառնալ Ղարբի յէս . Ի վեր առանց Բարդիւթեան և Երմիայի . (Ա . Տիմ . Բ . 8 .) պէտք է որ միշտ ձեր յիշողութեան մէջ լինէր և իմացներ ձեզ , որ աղօթէիք այս յանցաւոր երջանիկներու համար : Կը կատարէիք արդեօք այս պատուէրն , կը կատարէիք արդեօք ՚ի սրտէ : Կը խորհէիք արդեօք եւ ձեզ համար տիրող մտածութիւն կը ջննէիք սոյն ճշմարտութիւնն , որ նոքա Աստուծոյ արդար տնտեսութեան ողբալի գործիքներն են , որովք թէ և զձեզ կը պատժէ , բայց իրենց բարեբաղդութեան հարուածով զիրենք եւս կը պատժէ : Ի՞նչ զգացումներ կը սնուցանէիք : Ի՞նչ բաղձանքներ և բարեմտաղթութիւններ կը յղանայիք : Ի՞նչով կը վտանայիք , ինչով կուրախանայիք : Ի՞նչ կը լինէր նիւթն , ի՞նչ կը լինէր ներշնչութիւնն , վերջապէս ի՞նչ կը լինէր համն և աղն ձեր խօսակցութեանց : Հազար անգամ չէիք ջանկանար . ինչ որ չէիք կարող պահանջել , եթէ առաքելոց հաւասար գիտութիւն ունենայիք եւ նոյն ժամանակին մէջ ապրէիք , ոչ ապաքէն ինչ որ ջանկայիք , ինչ որ ձեր մտքէն անցնէր նոյնն պիտի ինդրէիք , ինչպէս նո

որ երբ Գաղսագայիք Եփրեմի հետ կը կռուէին , և յաղթելով Յորդանանու կիրճն գրաւած էին , պատերազմէն ազատուած Եփրեմեանք եկին այն տեղէն անցնելու , և թէ եւ ուրացան որ Եփրեմեան չեն , սակայն Գաղսագայիք չը թողին կիրճէն անցնել , և որովհետեւ երկու կողման հնչեաններն կը տարբերէին՝ ստիպեցին որ Շիբբուէի հնչեն . Եփրեմեանք չը կարային և Սիբբուէի հնչեցին , ուստի և կոտորուեցան Գաղսագայիներէն :

քա ջ սնկոցսն եւ խնդրեցին Սամա-
րացիք կործանել : Ո՛ր, պատասխանե-
ցէք, եթէ կարող էք, շատ կ'ուրա-
խանամ : Թող միայն ես մնամ ամբա-
տանելոց աթոռակին վերայ . քանզի
մոքով ես նստայ նոյն աթոռակին վե-
րայ եւ այնպէս շարունակեցի ձեզ հետ
խօսակցութիւնս : Սխալեցայ զձեզ նոյն
աթոռին վերայ նստեցնելու համար .
բայց միթէ միայն եմ ես . միթէ չըկա՞ն
ուրիշներ նոյն աթոռակին վերայ : Նա-
խանձն , ոխն , բարկութիւնն , ատե-
լութիւնն , որ մարդասպանութիւն է ,
միթէ այդքան հազուադէպ են : Մի-
թէ Մարդասիրութիւնն այդքան հան-
րացած է : Միթէ մարմինն իսպառ-
յալթուած է : Երանի՛ թէ . բայց ես
հաւատացած չեմ այդ բանին , եւ տա-
կաւին չեմ հաւատար . ինձ կը թուի ,
որ դեռ այն վայրկեանն եկած հասած
չէ , որ քրիստոնէից մէջ այլ ես հարկ
չը լինի յորդոր կարգաւ ողորմածու-
թեան , բարերարութեան եւ միջնոր-
դութեան պարտուց վերայ : Ես կը
կարծեմ , ես կը զգամ , որ դառնու-
թիւնն միշտ պատրաստ է զեղանիլ 'ի
սիրտ մարդոյ : Սոյն դառնութեան հո-
տանքն կը վազէ այն հեղեղատէն , զոր
կը փորէ ցասումն եւ օրոմոռութիւնն :
Պէտք է երկար ժամանակ Յիսուսի
Քրիստոսի դպրոցին եւ ընկերակցու-
թեան մէջ գտնուիլ . պէտք է շատ
բան ուսանիլ Յիսուսէն , որ մարդ կա-
րողանայ շատ բան առ ոտն կոխել :
Պէտք է , նորա մօտ նստած , խիստ
բարձրէն տեսնել այս կենաց շահերն
ու յաղումներն , որպէս զի մարդ չը
մոլորի , չը պատրի , այլ ատէ ցասումն
ու օրոմոռութիւնն : Փա՛ռք Աստուծոյ ,
մեք գիտենք՝ թէ որոյ հոգւոյ ենք եւ
թէ որով հոգւով պարտինք լինիլ :
Մենք գիտենք , որ իբրեւ քրիստոնեայ ,
բնաւ երբէք պէտք չէ որ ատենք :

Աշխատինք աւելի լու իմանալ այս
պարտաւորութիւնն . յաճախ մտա-
ծենք սորա վերայ , զգուշանանք եւ
զգուշացնենք զիրեար . իրատ կար-
գանք միմեանց , եւ խնդրենք Աստուծ-
մէ , որ միայն կարողն է տալ . « Զգու՛թ ,
ղղորմութիւն , դքայտրութիւն , բղ-
խոնարհութիւն , զհեղութիւն , զեր-
կայնմտութիւն » . Կողա . Գ . 12 .

Ք Ա Ն Ի Մ Ի

Հ Ա Ր Յ — Պ Ա Տ Ա Ս Ի Ս Ն Ի

Հ . — Ինչո՞ւ համար Ս . Յովհաննէս
եւ Իւր եղբայրն Ս . Յակովբոս Բաներէգէ-
կամ Որդիք որոտման կը կոչուին :

Պ . — Այն նախանձայուղութեան
համար , որ հրաման խնդրեցին իրենց
Վարդապետէն կայծակ իջեցնել երկն-
քէն Սամարացւոց վերայ , որոնք չըն-
դունեցին մեր Փրկիչն : Այս իրողու-
թիւնն պատահեցաւ Պէնտեկոստէէն
առաջ , մինչդեռ Առաքեալք ընդու-
նած չէին Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքն , ուս-
տի եւ այս նախանձայուղութիւնն թէ եւ
թիւր եւ սխալ կ'երեւի , բայց ազնուա-
բարւոյ զգացմունքէ յառաջ գալն ան-
տարակուսելի է :

Հ . — Քրիստոսի ծննդեան աւետիսն
ինչո՞ւ պարզ եւ խոնարհ հովիւներուն
արուեսցաւ եւ ոչ թէ պատուով ու կրթ-
թութեամբ բարձր աստիճանի Հրէից :

Պ . — Վասն զի նոր Տնտեսութեան
բուն ոգին այն է Աւետարանն , բարու-
ղել աղքատաց — այս նախամեծար ընա-
րութիւնն կը սկսանայ :